

Абдиев М.Ж., Эргешова Ч.М.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА БУХГАЛТЕРДИК ЭСЕПТИН ФИНАНСЫЛЫК
ОТЧЕТТУУЛУКТУН ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТТАРЫНА ЫЛАЙЫК
УЮШТУРУУЧУЛУК ЖАНА УКУКТУК НЕГИЗДЕРИ**

Абдиев М.Ж., Эргешова Ч.М.

**ФИНАНСОВАЯ ОТЧЕТНОСТЬ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА ПО
МЕЖДУНАРОДНЫМ СТАНДАРТАМ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

M.Zh. Abdiev, Ch.M. Ergeshova

**ORGANIZATIONAL AND RIGHT BASIS OF ACCOUNTING BY INTERNATIONAL
STANDARDS FINANCIAL REPORTING IN THE KYRGYZ REPUBLIC**

УДК: 657

Макалада Кыргыз Республикасынын эсеп жана отчеттуулук системасын уюштуруунун жана укуктук жөнгө салуунун негиздери каралып, бухгалтердик эсептин уюштуруучулук-укуктук аспектилеринин көйгөйлөрү жана аларды чечүү жолдору көрсөтүлгөн.

В данной статье рассматриваются основы организации и правового регулирования системы учета и отчетности в Кыргызской Республике, указывается ряд проблем, связанных с организационно-правовым аспектам бухгалтерского учета и пути их решения.

In this article dealing with about the basis of organization and right regulation system of accounting and reporting in the Kyrgyz Republic that ISFER considered list of problems conjunction with the organizational-right aspects of accounting and their way of decision

Дүйнөлүк тажрыйба көрсөтүп тургандай, рынок экономикасынын шартында бухгалтердик эсепти уюштуруунун оптималдуу модели болуп Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттары эсептелет (ФОЭС).

Эл аралык байланыштардын, капиталдардын кыймылынын эркиндиги бухгалтердик эсептин улуттук системасын дүйнөлүк масштабдагы стандартка ылайыкташтыруу зарылчылыгына алып келдик.

Кыргыз Республикасынын улуттук статистикалык комитетинин маалыматына таянсак, биздин өлкөбүздүн аймагында 200 миңден ашуун чарбалык субъектилер ишмердүүлүгүн жүргүзүшөт. Бул финансылык отчеттуулук менен көрсөтүлгөн санда жетекчилер жана адистердин дуушар болушун айгинелейт.

Алардын кепчүлүгү эсептик-аналитикалык иштин негиздерк менен жакшы таанышпай туруп, эздерунун ишканаларынын отчетторук өз алдынча үйрөнүүгө аракет кылып жатышат.

Бирок, биринчи кезекте мындай үйрөнүү үстүртөн отчеттуулуктун формасынын кээ бир жалпыланган көрсөткүчтөрү менен гана таанышуу менен чектелген. Экинчиден, ал системалык түрдө эмес, керектүү учурда жүргүзүлөт. Алардын жыйынтыгы аз өлчөмдө эффект бериши мүмкүн, кээде тескерисинче карама-каршы жыйынтыкка алып келиши мүмкүн.

Нормативдик-укуктук документтердин мазмунун таанып билүү жана үйрөнүү суроолору теоретик-экономисттердин, о.э. эсеп-финансылык кызматкерлердин көз ирмеминде болгон.

Формалдуу түрдө ФОЭСга өтүүдөгү алгачкы кадамдардын катарында биздин республиканын өткөн кылымдын 90-жылдарында чет өлкөлүк капиталдын катышуусу менен биргелешкен ишканалардын пайда болуусу саналат.

Ошол жылдары Дүйнөлүк банк, Эл аралык валюта фонду, Азия өнүктүрүү банкы ж.б. эл аралык уюмдардын өкүлдөрүнүн талабы боюнча КМШ өлкөлөрүнүн (анын ичинде Кыргызстан) эсеп жана отчеттуулуктун системасынын Батыштын системасы менен дал келбөө көйгөйү пайда болуп, республикабыздын Финансы министрлиги тарабынан чарбалык субъектилердин иштөө практикасына ГААР деп аталган эсеп системасы-американын котормо варианты боюнча түзүлгөн «Бухгалтердик эсептин кыргыз стандарттары» кийрилген [1].

Кийинки окуялар көрсөткөндөй, бул биздин чиновниктердин «эсеп» боюнча ийгиликсиз иш аракети болду. Биринчиден, «эскиче» иштеп үйрөнүп калган жергиликтүү бухгалтердик уюм жогору жактан зордуктап өткөргөн бейтаныш эсеп системасын жакшы кабыл албай коюшту.

Экинчиден, кассалык ыкмадан эсептөө ыкмасына өтүү, ошол учурдагы Салык кодексинин ж.б. нормативдик документтердин БЭКСда көрсөтүлгөк киреше жана чыгымдарды таануунун эл аралык принциптери менен дал келбешти.

Жогорудагыларды атап өтүү менен, бухгалтердик эсептин моделинин карама-каршылыктары Кыргызстанга жана КМШ өлкөлөрүнө гана тиешелүү эмес экендиги белгилеп кетишибиз керек. Ал глобалдык мүнөзгө ээ жана дүйнө жүзү боюнча бухгалтердик эсеп жана отчеттуулукту бирдей системага келтирүү көйгөйү катары белгилүү.

Ушул максатта республикалык масштабда аталган көйгөйлөр бир канча жолу талкууланып, КРнын финансы министрлигине, КРУБга ж.б. профилдик министирлик жана ведомствалардын дарегине сын пикирлер айтылуу менен, эл аралык практикада колдонулган бухгалтердик эсептин заманбап системасына негизделген ата-мекендик

эсептин системасына дал келген негизги принциптер жана концепциялар калыптана баштаган. Ошону менен бирге төмөнкү негизги иш аракеттер белгиленген:

а) бухгалтердик эсеп жана отчеттуулукту жөнгө салуучу мамлекеттик жана коомдук институттарды түзүү жана өнүктүрүү;

б) практикалык кызматкерлер, окутуучулар жана ЖОЖдордун студенттеринин квалификациясын жогорулатуу жана кайра даярдоо боюнча иштерди уюштуруу;

в) бухгалтердик эсеп жана финансылык отчеттуулуктун системасына өзгөртүүлөрдү киргизүү.

Андан ары окуялар, түп-тамырынан көп өзгөрүүлөргө дуушар болбосо дагы жакшы жагдайлар түзүлдү. Атап өтсөк, Финансылык отчет-туулук жана аудит стандарттары боюнча мамлекеттик комитет (ФОАСМК) түзүлүп, кийинчерек Кыргыз Республикасынын финансылык рыногун көзөмөлгө алуу жана жөнгө салуу кызматы болуп аталды. [2].

Бул комитет жана кызматтардын, кесиптик, коомдук уюмдардын тыгыз кызматташуусу менен «Бухгалтердик эсеп жөнүндө», «Аудит жана аудитордук ишмердүүлүк жөнүндө» мыйзамдар кабыл алынды. Ошону менен бирге, рынок экономикасына мүнөздүү объектилердин жана кыймылдардын эсебин чагылдыруу үчүн «Бухгалтердик эсептин отчеттор планы жана аны колдонуу көрсөтмөсү» кабыл алынды.

ФОЭС жана БЭКС боюнча ишканалар отчеттуулукту түзүү үчүн «Финансылык отчеттуулукту түзүү боюнча көрсөтмө» түзүлүп, практикада колдонулган. [3].

Азыркы учурда Кыргызстанда эсеп жана отчеттуулукту жөнгө салуучу атайын концепция түзүлдү. Аларды көп баскычтуу система катары мүнөздөсөк болот жана жөнгө салуунун мыйзам ченемдүү, нормативдик, методикалык жана уюштуруучулук денгээлдери катары карасак болот. (табл.1)

Таблица 1

Республикасында бухгалтердик эсеп жана отчеттуулукту жөнгө салуунун системасы

Жөнгө салуунун баскычтары	Жөнгө салуучу документтер	Документтерди түзүүчү жана кабыл алуучу органдар
1 -баскыч Мыйзам ченемдүү	«Бухгалтердик эсеп жөнүндө» мыйзам, «Аудит жөнүндө» мыйзам	Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши
2-баскыч Нормативдик	Эсеп жана финансылык отчеттуулук боюнча стандарттар	КРнын финансы министрлиги, КРУБ, КРнын финансылык рыногун жөнгө салуу жана көзөмөлдөөчү мамлекеттик кызматы
3-баскыч Методикалык	Көрсөтмөлөр, сунуштамалар, ж.б.	Кыргыз Республикасынын финансылык рыногун көзөмөлгө алуу жана жөнгө салуу кызматы кесиптик уюмдар, аудитордук фирмалар менен биргеликте
4-баскыч Уюштуруучулук	Эсеп саясатын түзүү жана колдонуу боюнча буйруктар	Ишкана, мекемелер, кенеш берүүчү фирмалар ж.б.

Бардык сунуштар жана сын-пикирлер «Кыргыз Республикасында бухгалтердик эсеп жана финансылык отчеттуулук системасын реформалоо иш аракеттери» боюнча КРнын президентинин 2000-жылы 3 апрелдеги Указы менен мыйзамдуу түрдө бекитилип, аны иш жүзүнө ашыруу үчүн өкмөттүн Токтому менен конкреттүү иш чаралар бекитилген.

Башка мыйзам актылары, нормативдик жана көрсөтмө документтери менен байланышта болуу үчүн «Бухгалтердик эсеп жөнүндө» мыйзам тактоолорго жана толуктоолорго муктаж. Бул мыйзамдын 5 статьясынын 2 жана 3-пунктуна ылайык бюджеттик мекемелерде, банк ж.б. финансылык-кредиттик институттарда бухгалтердик эсепти жүргүзүү жана финансылык отчеттуулукту түзүүгө болгон талап КРнын финансы министрлигине жана КРУБ га жүктөлгөн. [4]. Мындан төмөнкүдөй жыйынтык чыгарсак болот. Бухгалтердик эсепти жөнгө салуу жака уюштуруу маселелери экономиканын чөйрөсүнө, чарбалык субъектилердин ишмердүүлүгүнө карап бөлүнөт.

Өкмөттүк деңгээлде эсеп жана отчеттуулук системасын жөнгө салуу маселелерине тиешелүү мамлекеттик органдарды бирдей системада кайра уюштуруу жана бириктирүү суроолорун чечүү зарылчылыгы келип чыгат. КРнын финансы министрлигинин алдындагы эсеп жана отчеттуулуктун методологиясынын башкармалыгы жана КРнын өкмөтүнүн алдындагы Финансылык рынокту жөнгө салуу жана көзөмөлдөөчү мамлекеттик кызматынын Бухгалтердик эсеп жана отчеттуулукту өнүктүрүү бөлүмдөрүн бириктирүү жана бир мамлекеттик органдын карамагына өткөрүү керек.

Адабияттар:

1. Кыргызские стандарты бухгалтерского учета -Бишкек-1997 г.
2. Международные стандарты финансовой отчетности - 2001 г.
3. Методическое рекомендации по составлению финансовой отчетности -Бишкек - 2003 г.
4. Закон о бухгалтерском учете -Бишкек -2002 г.

5. Рецензент: к.э.н., профессор Байсалов Н.